

heeft telkens weer het revolutie-beginsel onderkend in het Nederlandsche leven van de vorige eeuw.

Wij gaan niet onwaarschijnlijk een tijd tegemoet die veel verwantschap vertoont met den tijd van Groen, een tijd van wederopbouw na lange overheersing, *terwijl intusschen de revolutionaire ideeën stand houden*, en, zonder dat ze onderkend worden, velen gaan inpalmen.

Zulk streven, gegrond op goed omliggende beginselen, is zuiver. Evenals het zuiver is om te bouwen aan de eene, ware kerk waarin alle christenen zijn vereenigd, op den grondslag van de Schriften, zoo is het ook zuiver om te zoeken naar eene politieke partij waarin alle christenen vereenigd zijn, en waarin de saambindende kracht gelegen is in de Schriftuurlijke politieke principes.

Maar: evenals het voor het eerste soms noodig kan zijn dat we alleen staan met een kleine groep, die de basis voor den kerkopbouw zoo breed maakt als het Woord van God breed is, en zoo smal als het Woord van God smal is, zoo kan het ook noodig zijn, dat we politiek een kleine groep gaan vormen, die de basis zoo breed maakt dat inderdaad een ieder, die wil buigen voor den God des verbonds ook in het staatkundige, daarop kan en moet staan, maar anderzijds zoo smal, dat het inderdaad een hechte basis is waarop gebouwd kan worden.

Het kan zijn, dat de voorstanders van de eene christelijk-nationale partij gedreven worden in isolement. Niet omdat zij het sectarisch alleen-staan hebben gewild of gezocht, maar omdat hun grondslag slechts door weinigen wordt aanvaard.

In een zóo ontstaan isolement zal echter kracht liggen. Want zóo'n isolement is te danken aan vastheid van beginsel, vastheid van lijn, trouw aan Gods Woord.

En dan gaat het woord van Groen op: In ons isolement ligt onze kracht.

Sappemeer.

B. JONGELING.

1945 in vergelijking met 1813.

II. Reactie's.

Was het Deutsche wee, dat ons volk moest doorlijden, erger dan het Fransche, hiermee in overeenstemming waren de reactie's, nu en toen. In den Franschen tijd reageert de natie bedroevend zwak en mat, waar van verzet sprake is, geschiedt dit incidenteel, een leidinggevend geestelijk beginsel wordt gemist. Groot verschil valt hier te constateeren tusschen 1945 en 1813.

Toegegeven, dat er in de vijf jaar die achter ons liggen veel kaf onder het koren bleek te zijn, dat, afgezien van den N.S.B., het aantal verklikkers, collaborateurs, mooi-weer-spelers en meeloopers met de Duitschers, of uit vrees of om de dubbeltjes of om beide redenen, zeer groot geweest is, dat er heel wat menschen geweest zijn, die probeerden van twee walletjes te eten, en als Janus-figuren de Duitschers toelonen, maar tegenover besliste vaderlanders diezelfde Duitschers beschimpten en verwenschten, dat het getal gewillige en zelfs vrijwillige aanmeldingen ver boven de verwachting van onze vijanden is uitgegaan en hun derhalve buitengewone voldoening schonk; toegegeven alzo, dat er geen reden is om voor het volksgeheel de trompet te blazen en ons zelf te be-ridder-en — dit alles neemt niet weg, dat de houding van ons volk tegenover de Deutsche terreur heel wat manlijker en krachtiger is geweest, dan die tijdens de Fransche suprematie.

Sabotage? In den Franschen tijd een vrijwel onbekende zaak.

Een illegale pers? Geen sprake van, de onderwerpenheid is groot: als b.v. in 1809 de Amsterdamsche Courant verboden wordt, wijl zij overtreden heeft het decreet niets op te nemen dat het Rijk in 't algemeen en de krigs-verrichtingen in 't bijzonder, 't zij direct, 't zij indirect betreft, of het moet woordelijk uit de Koninklijke Courant zijn overgenomen, dan

doet de schuldige boete, erkent de overtreding en belooft beterschap: de bestaande bepalingen zullen voortaan door den uitgever stipt worden nageleefd.

Onderduikers? De Fransche tijd heeft er nooit van gehoord, de gedachte: nimmer en nergens den vijand helpen ten nadeele van de bondgenooten kwam niet op, men onttrok zich aan den krijgslidende om niet als kanonnen-vleesch te moeten dienen, en wat de bevolking bewoog om de *bataillons de réfractaires*, bestaande uit opgevangen deserteurs en onwillige lotelingen uit Italië, Spanje, Portugal, Frankrijk, Holland, Duitschland, streng bewaakt, door koortsen ondermijnd, door heimwee verteerd, bij te staan en te helpen ontvluchten, was veel meer medelijden dan vaderlandsliefde.

Een ondergrondse beweging, die heimelijk den vijand op alle manier tegenwerkt en de vaderlandse zaak behartigt en verdedigt, al moet daarvoor de hoogste prijs betaald worden? Men weet er niet van, slechts het Haagse Driemanschap en de kringen, die zich uit andere plaatsen bij Van Hogendorp aansloten, hebben den moed in te grijpen en op het beslissend moment leiding te geven; als echter de oud-regenten worden opgeroepen om te komen tot een provisioneele regeering en 't behandelen van een ontwerp-Plakkaat, gebeurt er niets: „men vroeg”, zegt Van der Palm ondeugend „in de eerste plaats naar berichten van den Prins, van de Bondgenooten, en men vond nieuwsgierigheid en hoop beide teleurgesteld. De wil der natie, de ontwikkeling harer krachten, het vertrouwen op God; hierop werd men gewezen als de waarborgen eener heugelijke uitkomst; maar men had zich daarboven gevleid, van een Engelsche vloot voor den wal en van een Russisch leger te Utrecht te zullen hooren”. Twee dagen later komt de tweede vergadering bijeen, wel rijker aan leden, maar niet aan moed: „elk betuigde wel gereed te zijn om zich op te offeren, indien het baten kon, maar, gelijk het gaat, men geloofde niet, dat het baten zou”.

Minder bevreesd en voortvarender dan de regenten en aanzienlijken was het volk: begin 1813 breekt het verzet door in 't Overmaasche 'engevolge van de weigering der conscripts, te 'oten; ook in Rotterdam ontstaan woelingen, die zich voortplanten naar Maassluis, Den Haag, Dordrecht, Bleiswijk, Waddinxveen, Aarlanderveen, Oudshoorn en Woubrugge; de prefect de Stassart is van meening, dat deze onlusten slechts „samenscholingen zijn van het laagste gemeen”, terwijl de hoogere standen „uit eigenbelang en uit vrees voor plundering alleszins bereid waren mee te werken tot het behoud van de rust”. Het oproer slaat over naar de dorpen in Rijnland, waar gedurende drie dagen de oranjevlag van den toren wappert („drie schoft Oranje boven!”) ook Leiden komt in opstand, en als de Fransche generaal Molitor met zijn troepen nadert, is het 't volk, dat de poorten gesloten wil houden, de studenten echter zetten ze open. Toen was evenwel reeds de tijd gekomen dat het Fransche bewind niet durfde door te tasten „hetzij dat de instructie's te Parijs flauw en dubbelzinnig waren, hetzij dat de bewindslieden voor hun leven vreesden”.

Maar waar bleef de nationale weerstand en het nationale zelfbewustzijn, toen het Fransche bewind sterk was?

Najaar 1811 bezoekt Napoleon, toen op het toppunt van zijn macht, met zijn gemalin ons land. Vanuit Rotterdam schrijft hij: „De bevolking hier is meer werkelijk Fransch geworden dan de bevolking van eenige andere ingelijfde streek. . . . Nergens heb ik zooveel geestdrift en bedrijvigheid gevonden”. De kranten schrijven over het onstuimig verlangen van de menschen „om het gezicht van twee aanbiddelijke souvereinen te genieten”, zij wanen Napoleon den grootsten held, den liefderijksten wetgever; in opschriften wordt Napoleon genoemd de Held van 't heelal; „Juicht, burgers, 't Licht is hier”; het Paleis op den Dam prijst zichzelf gelukkig en acht zich nu eerst recht het achtste wereldwonder te zijn, nu het tot zetel en woning strekken mag van den Franschen keizer. In Utrecht is de keizer een oogenblik van zijn gevolg afgedwaald, het volk omringt hem en weet van malligheid niet wat te doen om zijn aanhankelijkheid en bewonde-

ring te toonen: men kust de achterpanden van Napoleon's jas; de billen van zijn paard, tot hij ongeduldig aan de vertooning een eind maakt: „cela suffit, laissez-moi passer, place, place!”

De hoogere standen doen in onzinnige vergoding van den man met de wereldmacht en den wereldnaam voor het volk vooral niet onder. Twee dagen en twee nachten is de maire van Zutphen met adjuncten en gemeenteraad op de been om den keizer, die *misschien* komen zal, aan de grens der gemeente feestelijk te kunnen begroeten. Bij den onderprefect van Alkmaar komen de waterlanders voor den dag als hij aan de geestelijkheid, die geduldig voor het stadhuis staat te wachten, de Jobstijding moet brengen: „Vrienden, gaat naar huis, de keizer is al gepasseerd”. In Leiden rent de Academische Senaat, in stormpas gevolgd door de rechterlijke macht en de geestelijkheid, als Napoleon's komst wordt gemeld, met gevaar van onder den voet te geraken, naar de audiëntiezaal.

Ongetwijfeld ligt achter al die opgewondenheid en zenuwachtige gejaagdheid van lager en hooger stand niet, zooals de kranten wilden doen gelooven, egenenheid en vernuchtheid tegenover Napoleon, maar veeleer nieuwsgierigheid, gewekt door de suggestie van zulk een luisterrijken naam. Ook kropen lang niet allen voor den keizer: De Clercq hoort bij diens intocht in Amsterdam van de meesten uit het volk gejubel, van anderen echter een dof gromp, velen van hen wien hooge staatsbetrekkingen werden aangeboden of wien het niet moeilijk zou vallen ze te verwerven: Roëll, Elout, Cambier, Van der Capellen, Johan Valckenaer, Falck, Maurits Cornelis van Hall, weigerden beslist, eenig ambt of eenige onderscheiding onder het keizerlijk régime te aanvaarden.

De doorgaande reactie van ons volk onder 't Fransche bewind is echter niet om op te roemen. Ook de Kerk blijft ver beneden haar roeping. Men had in 1798 „een Staatsgodsdienst ingevoerd, die bestond in de erkenning van een God als een Opperwezen, en in de zedeleer: doe aan anderen, wat gij wilt, dat aan u geschiedt”, „een protestantisme, waarin zich van lieverlede elk kerkgenootschappelijk verschil oplossen zou”. Daartegen ging het protest niet. Evenmin legt de Kerk eenige hinderpaal in den weg aan hen, die de waarheid Gods en de belijdenis der Kerk onomwonden loochenden; noch zij, noch de openbare vrienden der Revolutie maken kennis met de tucht der Kerk, in haar twijfelzucht durft ze het oordeel over het eeuwige wel of wee niet aan. Maar als de predikanten, die uit 's lands kas betaling ontvangen, geen tractement uitgekeerd krijgen, omdat de publieke kassen leeg zijn, dan richten Deputaten van de Zuid-Hollandsche Synode een adres tot Napoleon, dat uitsluitend handelt over de uitbetaling der tractementen, en waarvan het slot luidt: „Zij (deputaten) zullen niet ophouden het Opperwezen voor Uwe Majesteit te bidden, Uw wijze wetten op te volgen, hun gemeenten te vermanen om den keizer te geven, wat des keizers is, en zich te gedragen als waardige en getrouwe onderdanen van den grootsten der monarchen. Zij roepen over Uwe Majesteit, over Mevrouw de keizerin en koningin en over den koning van Rome de rijkste zegenen des hemels in en hebben de eer zich met den diepsten eerbied te noemen de meest getrouwe onderdanen van Uwe Majesteit”. Twee jaar later wenden zich tot koning Willem I dezelfde Deputaten over dezelfde zaak; thans luidt hun aanhef: „De Opperbestuurder der wereld. . . . heeft onze gebeden verhoord, den wensch van alle weldenkenden vervuld, U aan ons, aan het Vaderland teruggegeven”. . . . En het slot: „Zij (de Leeraars) zijn het, die met de Gemeenten . . . dankofferen met vurige gebeden voor U en Uw Doorluchtig Huis altoos zullen vereenigen, die nimmer zullen nalaten om dezelve tot gehoorzaamheid aan de wet op te leiden, en altijd zullen voortgaan in ware gehechtheid aan U en Uw Doorluchtig Huis in woorden en daden te betoonen.”

Stuitend is het, in tal van strijdzangen, wapenkreten, triomfliederen, parodieën, spotverzen, hekeldichten na de vrijwording van ons vaderland denzelfden Napoleon te hooren belachen, uitjouwen en vervloeken nu hij geen kwaad meer doen kan, voor wien men zoo

kruiperig e
hem afhan
en de daad
Nederlands
eens brullet

Nu misse

Zij kruipe

Van Holl

Even verde

En onze

Neen, ne

Maar tot

Een ander

Als

En anonie
citer" en z
weg heeft
feestzang:

Wij drink

Als hij n

In al hun

En hartel

Ha, ha, v

Nu we C

Kan geer

't Roofge

Onder H

We laten
zelingen v

alleen, dat

ontdekken

zich anti-fr

Maar wat

heeft, is no

zij zich geh

kers; in ee

zich in 181

Wij moe

In 't ope

In stilhe

Beweene

Wij moe

Onze off

Tot dank

En tegen

Dat is in
gebed en v

len nood e

keizerlijk t

ceerdienst

ningen, die

ningen gew

tie hen ver

brengen. I

als waren:

politieken

love aan C

zaamheid e

constitutie

zullen beto

houding te

nen, eenige

nen of buit

met de ope

neer ik in

mocht, dat

den Staat

Regering

onderwerp

verdien de

len spelen

dan zulk e

zich door

was naar v

Leggen

tijdens de

verschil in

kruiperig en slaafs zich boog toen men van hem afhankelijk was. Na den slag bij Leipzig en de daad van Van Hogendorp laat men den Nederlandschen leeuw los, en hoor dat beest eens brullen:

Nu missen zij hun Prooi, die hongerige
Wolven,
Zij kruipen in hun Hol, beducht van 't fel
geschreeuw
Van Hollands grimmig Dier, den lang-
getergden Leeuw.

Even verder:

En onze waterleeuw zal weer zijn schande
wreken,
Nee, nee, hij is niet dood, al wierd hij
lang getemd;
Maar tot een Franschen dans vond hij zich
niet gestemd.

Een ander vraagt:

Zouden Leeuwen
Liggen geeuwen
Als men hunne Welpen slacht?

En anoniem schrijver „slaat de hand aan den citer“ en zingt dit zonderlinge rijm, dat meer weg heeft van een kermisdreun dan van een feestzang:

Wij drinken met een Patriot, Ha, ha,
Als hij nu maar erkent dat God, Ha, ha,
In al hun werk geblazen heeft,
En hartelijk roep Oranje leeft,
Ha, ha, van fal de ra la.

Nu we Oranje durven zingen,
Kan geen Fransche Arend dwingen;
't Roofgediert zit nu in 't nauw,
Onder Hollandsch Leeuw en klauw.

We laten deze vaderlandsche gevoelsontboezemingen voor wat ze zijn — te betreuren valt alleen, dat er zoo goed als geen spoor van te ontdekken viel, toen het de moeite waard was, zich anti-fransch en Oranje-lievend te toonen. Maar wat de kerk op dit terrein gepresterd heeft, is nog veel ergerlijker. Laf en slap voegde zij zich geheel naar den wensch der onderdrukkers; in een berijmde preek laat Ds E. Nauta zich in 1819 aldus hooren:

Wij mochten zelfs niet eens ons leed en
onzen nood
In 't openbaar, o God! uitstorten in uw
schoot:
In stilheid moesten wij des vijands trots
verduren,
Beweende onze ramp elk binnen zijne
muren;
Wij moesten, meer dan eens, met dien
gewelddenaar,
Onze offers brengen op het Godgewijd
altaar,
Tot dankbetuiging voor gelogen zegeprelen,
En tegen onzen wil geloften God betalen.

Dat is in nuchter proza: de Kerk zweeg in gebed en Woordverkondiging van den actueelen nood en plaatste zich buiten den tijd, en op keizerlijk bevel gingen de predikanten in den eeredienst God danken voor Fransche overwinningen, die naderhand bleken geen overwinningen geweest te zijn, terwijl hart en consciëntie hen verboden, den Heere daarvoor dank te brengen. De predikanten werden gedwongen, als waren ze Staatsambtenaren, den volgende politieke eed af te leggen: „Ik zweere en belove aan God op het Heilig Evangelie gehoorzaamheid en trouw aan de Regeering, door de constitutie van het Fransche Rijk gevestigd, te zullen beloven; Ik belove ook geene verstandhouding te zullen hebben, niet te zullen bijwoonen, eenige raadplegingen, in geene factie binnen of buiten 's Lands te zullen deelen, welke met de openbare rust strijden zij, en dat, wanneer ik in mijne gemeente of elders bevinden mocht, dat het een of ander ten nadeele van den Staat ondernomen wierd, ik zulks aan de Regeering zal kenbaar maken“. Dus: volledige onderwerping aan de Fransche tirannie, en bovendien de belofte, trouw den verrader te zullen spelen. Het aantal predikanten dat liever dan zulk een schandelijke eed af te leggen zich door het Fransche bewind lieten „staken“ was naar verhouding gering.

Leggen wij daarnaast de reacties der Kerk tijdens de Deutsche bezetting, dan springt het verschil in 't oog. Van de synode der Gerefor-

meerde Kerken hadden wij zeer zeker fierder en vaster houding verwacht en mogen verwachten. De Kerken hadden recht op kloeker geluid en meer principiële leiding. De kerkeraden waren de synode in eenig opzicht vooruit, b.v. ten aanzien van de houding der Kerk tegenover den arbeidsdienst. Maar wij danken God, dat Hij den ambtsdragers getrouwheid gaf tegenover den N.S.B., ook al was bekend, dat het censureren van hen, die principieel deze beweging waren toegedaan, den Duitschers 'n doorn in 't oog was, wij zijn dankbaar dat God aan zoo veel predikanten genade gaf, niet te zwijgen waar spreken plicht was, al was daaraan voor velen verbonden de weg naar het concentratiekamp, die voor niet weinigen geworden is de weg des doods; wij danken God dat de gehoorzaamheid in de Kerk samenging met en voor anderen de prikkel was tot gehoorzaamheid in den Staat. En wat er aan illegale actie, door leden en niet-leden der Kerk gedaan is, legt onduidelijk getuigenis af, dat de vrijheidsleus uit den Franschen tijd zich na 130 jaar verdiept heeft tot een vrijheidsdorst, die ter bevrediging geen offers te zwaar heeft geacht.

P. DEDDENS.

BRIEVEN aan een jongeren tijdgenoot

Nr. 16.

Amice,

Als ik me niet al te zeer vergis, zag ik je verleden week op die voorlichtingsvergadering. Je weet wel — ik bedoel die bijeenkomst ter bespreking van de kwestie der vrijmaking en van wat daarmee samenhangt.

Weet je nog van het vragen stellen? Ja, natuurlijk. Je herinnert je vast en zeker ook dien dominee, die met zwaar geluid zich op gaf voor de vragenstelling. Hij was, wat je noemt „synodaal“ d.w.z. hij had, vond hij, niets te maken met die kandidaten, die door „zijn“ kerk verbannen waren van den preekstoel, en al die anderen, die dwarsdrijvers, zooals hij het (vóór en na de vergadering) uitdrukte.

Nou dan, één vraag is me bijzonder goed bijgebleven van den dominee. De „vrijgemaakte“ spreker — weet je nog? — had in zijn rede den staf gebroken over de synodale onderscheiding van „vollen“ en „niet-vollen“ doop, van „wezenlijken“ en „niet-wezenlijken“ doop, van sacramenten, die „echt sacramenten zijn“ (of die „echte sacramenten zijn“) en sacramenten, die „het niet echt“ (of „geen echt“) zijn. Hij vertelde, dat al die geleerde heeren van de synode, en de brochureschrijvers van die zijde, b.v. ds J. Dijk enz., steevast beweerden:

als er geen inwendige aanwezig genade is, dan is de doop geen volle doop, geen wezenlijke doop; dan is de doop niet een wezenlijk sacrament, want het sacrament is pas echt sacrament wanneer het de inwendige aanwezige genade beteekent en verzegelt. Ja, hij had het nog over een brief van dr F. W. Groshede, die in een mededeeling over de handelingen der synode terzake van cand. Schilder precies hetzelfde zou hebben gezegd. Niet als de meening van hemzelf slechts, doch als die der synode.

Je weet 't nog wel, denk ik. En dan weet je ook nog, hoe de vraagstellende dominee den spreker op 't lijf viel met deze opmerking:

Maar geachte spreker — van elders —, hoe kunt u dat nu weerspreken? Er staat toch ook in de belijdenis, dat Judas en Simon de toevenaar de WAARHEID van het sacrament niet ontvingen, al ontvingen ze wel het sacrament? U ziet dus toch zeker nu wel, dat die beide menschen niet het ware sacrament ontvingen? Niet het volle? Niet het wezenlijke?

Ik wil eerlijk opbiechten, m'n waarde, dat ik onder het spreken van den dominee-vragen-steller, eventjes dacht: ja, dat zal een karwei zijn voor onzen spreker, daar uit te komen! Het zat me zóó dwars, dat ik maar nauwelijks hoorde, wat hij antwoordde. Eén ding weet ik er nog van: hij zei zoo langz zjn neus weg, dat volgens de belijdenis er toch maar stond, dat Judas en Simon het sacrament ontvingen, en dat er volgens den dominee-vraagsteller, en volgens de synodale heeren, had moeten staan: het schijn-sacrament, het niet-wezenlijke, het niet-volle sacrament. En zoo. Ik heb daar even over nagedacht, want ik vond het nogal wieses. En toen is me onder het prakkiseren de rest ontschoten.

Maar die rest, daar heb ik nog zelf eens over nagedacht.

Ik wou je een voorstel doen.

Laten we eens een echt synodalen broeder gaan opzoeken. Bijv. dr Hommes, die tegen de „bezwaarden“ van leer trekt in de Kerkbode. Dan gaan we hem vragen: dr Hommes, hier in Middelburg, dat altijd zoo mooi is geweest, hangen aan den wand verscheiden afbeeldingen van de Abdij, den Langen Jan (je weet wel: dat is die lange toren), het Stadhuis, niet? Hij zal zeggen: ja jongens, kijk maar, ook ik heb ze aan den muur. Ik zie hem al weemoedig staren. Dan moet jij vragen: dominee, was die schilderij, die ets, die crayonteekening van de Abdij, den Langen Jan, het Stadhuis, in Januari 1940 een echte schilderij? Een volle ets? Een wezenlijke teekening? Ik denk, dat het antwoord bevestigend zal zijn. Dan zal ik vragen: dominee is die schilderij ook nu nog echt? die ets ook nu nog vol? die teekening ook nu nog wezenlijk? Ik denk, dat de dominee me dan zal zeggen: vriendje, je bent nou aan 't zeuren; want natuurlijk blijven die afbeeldingen echt, vol, wezenlijk, waar, want ze zijn heelmaal niet verknood; de schilder heeft er niets aan veranderd, de teekenaar heeft geen enkel

lijntje scheefgetrokken, hoe kom jij toch aan zoo'n zotte vraag?

En als hij dit aan me vraagt, zal ik hem vertellen van den synodalen vragen-stellenden-dominee uit onze vergadering-van-voorlichting. Ik zal dan dr Hommes verzoeken mij te antwoorden, want ook hij blijkt te vinden, dat de preekstoelen van de kerkgebouwen, waarop Hij mag staan, van Godswege MOETEN gesloten blijven, b.v. voor candidaat Schilder, die volgens dr Groshede door de synode in strijd met de belijdenis werd bevonden. Hij scheurde niet, maar werd afgescheurd — van dr Hommes' preekstoel, waarop de Heere liet. Ik zal den vurigen synode-verdediger Hommes, — of anders gaan we maar naar ds Oussoren toe — vragen:

Dominee, in Januari 1940 was de Abdij vlak bij dat schilderij, niet? En de Lange Jan vlak bij die ets, is 't niet zoo? En het Stadhuis vlak bij die crayonteekening, hè?

Verwacht antwoord: ja.

Dan ga ik verder met vragen.

Dominee, die schilderij was dat de Abdij zelf? Die ets de Lange Jan zelf? Die teekening het Stadhuis zelf?

Verwacht antwoord: jij bent een zot, ouwe knaap. 't Stadhuis, de Lange Jan, de Abdij waren van steen, die afbeeldingen evenwel van linnen, papier, olie, potloodzwart.

Dan ga ik verder:

Dominee, was dan soms de Abdij de WAARHEID van het (slechts afbeeldende) schilderij? En de Lange Jan, was die de WAARHEID van die (afmalende) ets? En dat Stadhuis de WAARHEID van de potloodteekening?

Vermoedelijk antwoord: ja, natuurlijk, goeie vriend; jij moet nog een beetje doen aan aesthetica, en 'n beetje snappen van de ouwerwetsche nederlandse taal, die b.v. dat portret van je meisje daar in je binnenzak maar een afbeelding noemt, doch haar zelf de waarheid van het portret.

En dan ga ik door:

Dominee, ik had het straks over Januari 1940. 't Is nu Juli 1945, vlak vóór zitting nummer zóó en zóóveel (en dan nog wat) van Uw synode (maar misschien kan ik dat beter weglaten). Is nu, op DIT oogenblik die schilderij nog een ECHTE schilderij, die ets nog 'n WARE ets, die teekening nog 'n wezenlijke teekening?

Mogelijk antwoord: mannetje, nou ga je zeuren; dat heb ik je al verteld, en ik moet heusch gaan schrijven voor de kerkbode. Dus.....

En dan stel ik m'n laatste vraag:

Dominee, in Januari 1940 was de WAARHEID van de schilderij, van de ets, van de teekening aanwezig bij de afbeelding zelf. De burgemeester van Middelburg „had“ ze, om zoo te zeggen, allebei: het beeld en deszelfs „waarheid“. Vandaag, Juli 1945, „heeft“ de burgemeester de Abdij, den Langen Jan, het Stadhuis niet meer. Maar nog wel de afbeelding! En alleen die afbeelding. Niet haar „waarheid“. Nou zegt U, dat toch de schilderij een WAAR en een VOL BEELD gebleven is! Dat zegt U van een beeld van een Abdij, die weg is, van een Langen Jan, die erg bekort is, van een Stadhuis, dat verwoest is. Zou U dan ook niet in de kerkbode gaan schrijven, dat Uw professoren Ridderbos en Groshede en zoo, hun leerlingen moeten beschermen tegen — hemzelf? Die leerlingen, zoover ze n.l. niet zoo redeneeren als U, zeggen: de Waarheid van het teeken kan ontbreken, maar het blijft toch een waar teeken. Maar dr Ridderbos en dr Groshede verklaren dan (als ik den synodalen vraagsteller-dominee bij ons goed begrijp): Er uit jij, je mag niet preeken vanwege den Koning der Kerk. En ik dacht eigenlijk, dominee, dat die kandidaten nèt zoo denken over Gods schilderijen (de sacramenten zijn immers tekeningen!) als U over die menschen-schilderijen. En dan moeten we bovendien nog hieraan denken ook: die Lange Jan, die Abdij, dat Stadhuis, ze zijn weg. Maar de schatten van den doop, en de Christus, die de waarheid van het sacrament is, die zijn heelmaal niet weg; die blijven, onverschillig of men ze aanneemt, of niet.

Hoe zit het nu?

Hoe op die vraag het antwoord zal uitvallen, weet ik niet. Maar ik reken toch op een vriendelijk afscheid: dag vriend, dag vriend, wil je nog een souvenir meenemen? Hier heb je een gratis exemplaar van mijn jongste preek over de volledige capitulatie van den menschelijken geest. Dag hoor.

En als we dan op straat staan, dan zoeken wij in Middelburg een synodalen notaris op, die zal daar wel wezen, denk ik. Bij dominee Hommes praatten we over een beeld en deszelfs „waarheid“. Bij den notaris gaan we dan spreken over een zegel en deszelfs „waarheid“. We werken met verandering van wat te wijzigen is, precies hetzelfde vragenlijstje weer af. En als dan ook de notaris zegt, dat een zegel op een testament een ECHT en VOL zegel blijft, ook al wil de bij testament aangewezen erfgenaam geen rooien duit van de „waarheid“ van het zegel accepteerden, nou dan gaan we samen, dacht ik zoo, naar onzen vragenstellenden synodalen dominee toe; we vertellen hem van het interview met dominee en notaris, en vragen hem, of hij niet z'n preekstoel — die eigenlijk heelmaal niet van hem is, maar van de gemeente, en dus van Christus — niet moet vrij-maken. Vrij-maken VAN hemzelf, n.l. als synodaal-geïsoleerden-dominee. Vrij-maken VOOR de dwaselijk eraf gehouden professoren, dominees, kandidaten, n.l. als met hem kerkelijk-te-associeeren preekstoelgenooten.

Misschien blijft de dominee zijn pijpje rooken, z'n tuintje harken, en verder niks doen, zóó, als de ouwe Sikkelt het type eens, nijdig genoeg, maar toch profetisch, beschreef.

Maar zeg, hoe 't ook afloopt, vind jij dat synodale gepraat over de teekenen en zegelen, die sacramenten heeten, niet, nou ja, onkundig? En daarom 'n ramp? Zal 'nageslacht niet zijn hoofd schudden over zóóveel onkunde? En haast?

Verwacht antwoord: een nieuwen professor in Kampen; die precies naspreekt, wat onze dr Hommes eigenlijk tegensprekt. En die den naam Schilder — professor en candidaat — nog verder uitwisch van wege den althans kerkelijken steun van dr N. J. Hommes en zoo.